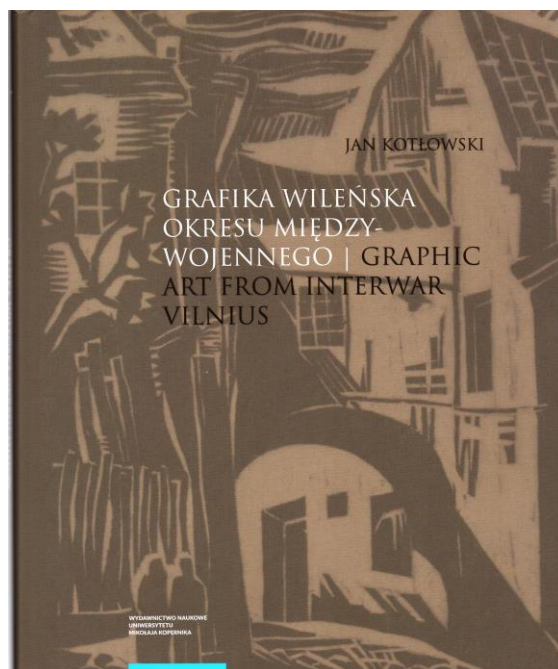

Jan Kotłowski, *Grafika wileńska okresu międzywojennego wykładowców i absolwentów Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu = Graphic art from interwar Vilnius produced by members of the teaching staff and graduates of the Faculty of Fine Arts at Stefan Batory University in Vilnius from the collection held by the University Library in Toruń*, Toruń 2020, ss. 415.

Książka ukazała się dla uczczenia dwóch ważnych rocznic polskiego życia naukowego: przypadającego w 2019 r. stulecia powstania wileńskiego Uniwersytetu Stefana Batorego, dziedzicem tradycji którego jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, oraz 75-lecia istnienia UMK i jego Biblioteki Uniwersyteckiej obchodzonego w roku 2020. Jest katalogiem projektowanej wystawy *Grafika wileńska okresu międzywojennego ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, której kuratorami zostali Elżbieta Hudzik i autor publikacji. Przypomina o tym *Słowo wstępne* dyrektora Biblioteki UMK dr. Krzysztofa Nierzwickiego, który ponadto dokonuje krótkiej prezentacji zasobu bibliotecznych kolekcji specjalnych. Nie pomija laudacji ku czci Jana Kotłowskiego – autora katalogu, wieloletniego opiekuna zbiorów graficznych, starszego kustosa dyplomowanego, którego zapałowi uczelnia zawdzięcza obecne bogactwo kolekcji, jej opracowanie naukowe i udostępnianie publiczności krajowej i zagranicznej (szczególnie litewskiej) podczas wielu wystaw. Katalog zawiera opisy 746 dzieł autorstwa 62 artystów oraz 250 ilustracji prac uznanych za najlepsze. Dla porównania, gdy w ramach udostępnionego online zasobu Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej użyjemy jako narzędzia wyszukiwania tematu „grafika wileńska okresu międzywojennego”, otrzymujemy 524 wyniki (dostęp 20 08 2021). Niestety, wskutek ograniczeń spowodowanych światową pandemią wystawa w planowanym terminie nie mogła dojść do skutku. Zamiast tego w maju 2021 r. z okazji Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek uniwersytecka

ksiąznica udostępniła online krótszą, zmienioną wersję ekspozycji, zatytułowaną *Grafika wileńska 1919-1945*, której kuratorami i autorami komentarzy są Elżbieta Hudzik i Dominik M. Piotrowski, również dobitnie podkreślający rolę twórcy kolekcji – <https://expo.bu.umk.pl/s/grafika-wilenska/page/witamy> (dostęp 20 08 2021).

Autorski wstęp *Kolekcja grafiki wileńskiej okresu międzywojennego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu* zawiera charakterystykę zasobu Gabinetu Zbiorów Graficznych, wykorzystując tekst już publikowany w materiałach sesji naukowej *Polskie kolekcjonerstwo grafiki. Ludzie i instytucje* (red. E. Frąckowiak, A. Grochala, Warszawa 2008). Został zaprezentowany zbiór oraz dotycząca go obfita literatura, w których powstanie, poczynając od połowy lat osiemdziesiątych XX w., ogromny osobisty wkład wnosi Jan Kotłowski. Kadra naukowa USB dała początek Wydziałowi Sztuk Pięknych UMK, można przeto mówić o „szkole wileńsko-toruńskiej”, ale zbiory biblioteczne kształtowały się stopniowo, poprzez dary artystów, przekazy rodzinne, niekiedy dzięki aktywności uczniów. Tekst poświęcony został budowie kolekcji,

dzisiaj zapewne najbardziej reprezentatywnego zasobu grafiki wileńskiej dwudziestolecia międzywojennego w Polsce, mniej zaś ocenie dorobku artystycznego tamtejszego środowiska. Trochę szkoda, że przy okazji nie skorygowano stanu badań, pozostawiając taki, jak w pierwszej publikacji sprzed kilkunastu lat. W katalogu biogramy artystów grafików przedstawiono na 95 stronach w porządku alfabetycznym. Zawierają życiorysy, charakterystykę twórczości plastycznej, bibliografię – tym razem zaktualizowaną – i spis prac prezentowanych na wystawie (z informacji przedstawionych we wstępie do wspomnianej wystawy online wynikałoby, że jest to kompletny katalog zbioru bibliotecznego grafiki wileńskiej). Środowisko artystów wileńskich okresu międzywojennego, tak kadry nauczającej, jak i studentów, było zróżnicowane pod względem miejsca pochodzenia. Nie wszyscy przeżyli wojnę, różnie ułożyły się ich losy po 1945 r. Osoby pozostałe na ziemiach przypadłych ZSRR można policzyć na palcach jednej ręki, większość zaczęła budować życie od nowa na terenie powojennej Polski, oprócz Torunia stosunkowo często w Gdańsku i Sopocie, Warszawie, Krakowie, Wrocławiu i Katowicach, niektórzy znaleźli się na emigracji.

Najpoważniejszą część tomu zajmują duże i wyraźne reprodukcje wystawionych dzieł, w tym część barwnych, na ogół utrzymane w tonacji sepii i czarno-białej. Choć, jak pisze autor, grafika dla większości artystów nie była podstawową dziedziną twórczości, a za bardziej prestiżową uważano malarstwo, jest to prawdziwa uczta dla oczu. Uderza bogactwo technik graficznych oraz rozwiązań formalnych, od tendencji historyzujących i realizmu po ekspresjonizm i inne modne kierunki artystyczne (z wyjątkiem abstrakcji), przy czym ogromna część prac została osadzona w sztafażu Wilna i okolic. Ilustracje ułożono w zasadzie według alfabetycznej kolejności nazwisk, wszakże z dwoma wyjątkami – na pierwszym miejscu zaprezentowano dorobek Jerzego Hoppena i Michała Rouby. Zabieg ten, czytelnikowi nieco komplikujący poszukiwania, wymagałby objaśnienia, czy dokonano tego ze względu na wyjątkowe zasługi dla kształtowania się międzywojennej szkoły wileńskiej, czy może uznano za *pars pro toto* występujących w tamtejszym środowisku tendencji artystycznych, czy jeszcze z innego powodu. Podpisy z odniesieniem do numerów katalogowych wystawionych prac podano w wersji polskiej i tłumaczeniu angielskim, spis ilustracji w języku polskim, znalazło się też miejsce na rozwiązanie skrótów bibliograficznych i indeks osób. Z punktu widzenia użytkownika pewną niedogodność stanowi fakt, że w części katalogowej zabrakło odsyłaczy do numerów tablic, jako że reprodukcje obejmują tylko część wystawionych prac. Niektóre z prac Walentego Romanowicza ukazano na tle plansz wystawowych (il. 178, 182, 187), co zresztą poprawiono w wersji elektronicznej.

Katalog Jana Kotłowskiego wyczerpująco dokumentuje dorobek artystyczny międzywojennego polskiego Wilna i świadczy o bogactwie zbiorów graficznych toruńskiej Biblioteki Uniwersyteckiej, w których tworzeniu – podkreślmy jeszcze raz – znaczny jest osobisty udział i zaangażowanie autora. Interesująca narracja i staranne opracowanie książki przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika sprawiają, że oba wielkie jubileusze, wileńskie stulecie i toruńskie 75-lecie, zostały godnie uczczone. To budzi nadzieję i wręcz życzenie, by podobną syntetyczną dokumentację jak najszybciej znalazł również długoletni dorobek artystyczny Wydziału Sztuk Pięknych UMK.

Jerzy Domasłowski (Poznań)
ORCID: 0000-0002-7876-3660